

In de voetsporen van Napoleon

We zetten koers richting Nieuwediep, de bijnaam voor Den Helder. Hier wordt volgend jaar van 1 tot en met 3 augustus onze zomerreünie gehouden. Deze reünie zal in het teken staan van het veertigjarig jubileum van Het Historisch Bedrijfsvaartuig en plaatsvinden op en rond het prachtig gerestaureerde, monumentale werfcomplex Willemsoord.

Het was de Franse keizer Napoleon die na een kort bezoek aan de kop van Noord-Holland opdracht gaf om bij een natuurlijke baai, het Nieuwe Diep, de Stelling Den Helder aan te leggen. Een ring van fortificaties op een strategische landtong met als bedrijvig centrum een grote scheeps- en onderhoudswerf. Later, in 1814, werd dit complex vernoemd naar Koning Willem I, die na de val van Napoleon de aanleg van de Stelling Den Helder doorzette en hiermee het Gibraltar van het Noorden creëerde.

Al eeuwenlang was de rede van Den Helder en Texel de plek waar handels- en oorlogsschepen een gunstige wind en getij afwachten om over de wereldzeeën uit te zwermen, of na terugkomst over de Zuiderzee naar steden als Amsterdam, Hoorn, Enkhuizen of Medemblik te varen. In 1780 kreeg het Nieuwe Diep de status van oorlogshaven, waarmee Den Helder een strategische betekenis kreeg. De plek bleek zeer kwetsbaar toen op 27 augustus 1799 een Engels leger, later aangevuld met Russische troepen, ten zuiden van de stadsgrenzen met succes een landing uitvoerde. Binnen een dag was Den Helder bezet en twee dagen later

Een bottervloot in het Werfkanaal

waren ook alle schepen op de rede in buitenlandse handen. Hierna volgde in de kop van Noord-Holland gedurende bijna twee maanden een verbeten strijd tussen de Engelsen en de Russen enerzijds en de Nederlanders en de Fransen aan de andere kant. Uiteindelijk moesten de invallers zich op 18 oktober 1799 gewonnen geven.

De les was duidelijk: Den Helder als strategische oorlogshaven was veel te gemakkelijk in te nemen. Reden voor

Jan Blanken, inspecteur-generaal van Waterstaat, om van Den Helder een vestingstad te maken, met een werf waar oorlogsschepen terecht konden voor onderhoud en herstel.

Die vesting kwam er niet zonder slag of stoot. Napoleon kwam op 15 oktober 1811 eerst zelf poolshoogte nemen; pas een jaar later keurde hij de bouwplannen van Blanken goed. Die plannen werden na de val van de keizer overgenomen en doorgezet door Koning Willem I, die eveneens

Motorsleper *Brutus 2* voor het monumentale pompgebouw bij de ingang van het werfcomplex

Restauratie van de botter *HD 2* in de Medemblickerloods

overtuigd was van het strategische belang van deze oorlogshaven.

Bouw marinewerf

Kort daarop ging de bouw van start en werd Den Helder omringd door de forten Kijkduin, Erfprins, Dirks Admiraal, Oostoever en Westoever. In 1815 volgde de aanleg van het Marine Etablissement, een werf in het stadscentrum. Zeven jaar later was Dok 1 plus het indrukwekkende stoommachinegebouw met negen

zware pompen gereed. Zowel gebouw als dok is nog steeds intact. Op het werfsterrein verzezen verder tal van monumentale gebouwen met werkplaatsen. Hiervan zijn onder andere de ijzergieterij, ketelmakerij, motorenwerkplaats, mastenmakerij, schilderswerkplaats en zeilmakerij bewaard gebleven.

De marinewerf werd de belangrijkste werkgever in Den Helder. Tal van specialisten waren aanwezig. De overgang van zeil naar stoom en van hou-

Reparatie van de tjalk *Canutus* op de sleephelling

ten naar ijzeren schepen werd intensief beleefd. In 1859 ging de aanleg van Dok 2 van start en dit was zeven jaar later gereed.

Oorlogsschepen kwamen op het Willemsoordcomplex in de negentiende eeuw voornamelijk voor onderhoud en reparatie. Nieuwbouw vond elders plaats. In de twintigste eeuw veranderde dat, al ging het niet om grote marineschepen maar om landingsvaartuigen, sleepboten, loodsboten en lichtscheepen. In de Tweede Wereldoorlog werd het complex door de bezetter gebruikt en daarom kreeg het ook regelmatig geallieerde bombardementen over zich heen.

Vertrek marine

In 1993 verruilde de marinewerf het Willemsoordcomplex in het stadscentrum voor een nieuw complex op de Buitenhaven. Gemeente Den Helder kreeg hierna het beheer over het oude complex. In totaal zou met gelden van EU, Rijk, Provincie Noord-Holland en Gemeente Den Helder 80 miljoen euro in de renovatie van dit complex worden geïnvesteerd. Het resultaat is een prachtig historisch, industrieel en militair complex waar veel te zien en te bewonderen valt. Met een Marinemuseum, met blikvangers als de onderzeeboot *Tonijn* en het ramschip *Schorpioen*, het Nationaal Reddingmuseum Dorus Rijkers met een prachtige collectie reddingboten, en Museumhaven Willemsoord. Hier is het lichtschip *Texel*, dat in 1952 op deze werf van stapel liep, de blikvanger. Verder is een botterwerf ingericht en is de sleephelling, waarop jarenlang sluisdeuren zijn gereviseerd, weer in bedrijf gesteld. Hierop worden nu tjalken, aken en soortgelijke schepen opgeknapt. Voor de uitvoering van dit specialistische werk zijn een mechanische werkplaats en een houtwerkplaats beschikbaar.

De museumhaven omvat nu zo'n 35 Varende Monumenten, waaronder een aantal bijzondere zeilschepen. Kortom, er is genoeg te aanschouwen en te beleven wanneer begin augustus 2014 op het Willemsoordcomplex de jubileums- en zomerreünie van Het Historisch Bedrijfsvaartuig wordt gehouden.